

ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА СУЧАСНОГО ТИПУ

***Резюме.** У статті розглянуто проблему визначення найважливіших професійних якостей фахівця соціальної роботи, його ролі в соціалізації особистості, прав і обов'язків, важливості професійної діяльності.*

***Ключові слова:** соціальна робота, соціальний працівник, професійний портрет, професійна діяльність, професійні якості*

Постановка проблеми.

У кожній державі, як і у кожному житті людини, є такі періоди, коли їй потрібна допомога іншої людини, групи людей, цілого суспільства. І в цій ситуації особливу роль можуть відіграти як окремі соціальні інститути, так окремі спеціалісти, серед яких соціальний педагог і соціальний працівник, посідають особливе місце. Суспільна потреба у таких

фахівцях сьогодні вкрай необхідна.

Водночас ми добре усвідомлюємо, що лише професійно грамотний спеціаліст може вирішувати ті складні й суперечливі, болючі проблеми, які назріли у нашій державі, що переживає кризовий період свого становлення.

Тому, **метою нашого дослідження** є з'ясувати ті основні професійні якості, якими повинен володіти висококваліфікований соціальний працівник сучасного типу.

Виклад основного матеріалу.

Соціальний працівник здійснює ряд конкретних видів діяльності. До них ми відносимо: психологічну, педагогічну, організаторську, управлінську. Але при цьому

треба мати на увазі, що той чи інший вид діяльності переважає в залежності від основних функцій того чи іншого соціального фахівця.

До основних цілей соціальної роботи як професійної діяльності можна віднести наступні:

1) збільшення ступеня самостійності клієнтів, їх здатності контролювати своє життя і більш ефективно вирішувати виникаючі проблеми;

2) створення умов, в яких клієнти можуть в максимальній мірі проявити свої можливості і отримати все, що їм належить за законом;

3) адаптація або реадaptaція людей в суспільстві;

4) створення умов, при яких людина, незважаючи на фізичне каліцтво, душевний зрив або життєву кризу, може жити, зберігаючи почуття власної гідності і повагу до себе з боку оточуючих;

5) і як кінцева мета – досягнення такого результату, коли необхідність допомоги соціального працівника у клієнта відпадає.

Досягнення перерахованих вище цілей забезпечує сталий соціальний і духовний розвиток суспільства, дозволяє попередити загострення соціальних проблем, не відволікає ресурси суспільства, а збільшує їх. Тому сьогодні соціальна робота вимагає від тих, хто її виконує, оволодіння найсучаснішими методами роботи з людиною та впливу на суспільні процеси. Соціальна робота орієнтована насамперед на людину, тому можлива тільки на партнерському рівні. Клієнт довіряє соціальному працівнику свої особисті проблеми, пускаючи його до своєї інтимної сфери. Робота з клієнтом можлива лише тоді, коли між ним та соціальним працівником виникають і зберігаються довірчі стосунки. Клієнт має право вимагати збереження таємниці.

Соціальна робота як практична діяльність, в основному, якраз і спрямована на підтримку, розвиток і реабілітацію індивідуальної і соціальної суб'єктності, які в єдності характеризують життєві сили людини.

Реалізатором цілей соціальної роботи є соціальний працівник, що пройшов спеціальну підготовку для здійснення різних функцій, починаючи від "лінійної" роботи з клієнтом і закінчуючи управлінською діяльністю в державних відомствах.

Соціальна робота – це складний процес, що вимагає міцних знань в області теорії управління, економіки, психології, соціології, педагогіки, медицини, правознавства і т.д. Її ефективність багато в чому залежить від самого соціального працівника, його вмінь, досвіду, особистісних особливостей і якостей.

Професійні якості соціального працівника розглядаються як прояв психологічних особливостей особистості, необхідних для засвоєння спеціальних знань, умінь і навичок, а також для досягнення суттєво прийнятною ефективності в професійній праці. Для опису соціального працівника можна обрати мову здібностей як проекцію певних рис особистості, що відповідають вимогам соціальної діяльності і визначають її успішність, може бути, наступних: вміння слухати інших; розуміти їх; самостійність і творчий склад мислення; швидка і точна орієнтування, організаторські здібності, моральні якості та ін.

Сформульовано оптимальний набір особистісних якостей, необхідних соціальному працівнику, таких як відповідальність, принциповість, спостережливість, комунікабельність, коректність (тактовність), інтуїція, особистісна адекватність по самооцінці та оцінці інших, здатність до самоосвіти, оптимістичність, мобільність, гнучкість, гуманістична спрямованість особистості, співчуття до проблем інших людей, терпимість.

Таким же чином виявлено психологічні "протипоказання" до соціальної роботи. До них належать:

- відсутність інтересу до інших людей (егоїзм);
- запальність, різкість суджень, категоричність;
- незібраність, невміння вести діалог з опонентом;
- конфліктність , агресивність , невміння сприймати чужу точку зору на предмет [2].

Не кожна людина придатний для соціальної роботи; основним визначали фактором тут є система цінностей кандидата, яка в кінцевому рахунку визначає його професійну придатність і ефективність практичної діяльності. Подання про абсолютну цінності кожної людської істоти переходить тут з розряду філософського поняття в категорію базисного психологічного переконання як основи всієї ціннісної орієнтації індивіда.

Соціальна робота була і залишається однією з найважчих професій. Вона не завжди адекватно сприймається громадською думкою. Але соціальна робота є одним з найбільш одухотворених і благородних видів діяльності людини.

Стиль поведінки соціального працівника, обумовлений сукупністю його особистісних якостей, його ціннісними орієнтаціями та

інтересами, робить вирішальний вплив на систему відносин, яку він формує не тільки з клієнтами, але й зі своїми колегами, підлеглими і начальством.

Розкриваючи особистісні якості соціального працівника, Е.Н. Холостова розділяє їх на три групи:

1) перша група – психологічні характеристики, які є складовою частиною здатності до даного виду діяльності;

2) друга – психолого-педагогічні якості, орієнтовані на вдосконалення соціального працівника, як особистості ;

3) третя – психолого-педагогічні якості, спрямовані на створення ефекту особистої чарівності [7].

У роботі з людьми, як правило, психологічні вимоги базуються на зібраності й уважності, розумінні іншого, прояві таких вольових якостей, як терпіння, самообладання і т.п. Без цих, провідних для даної професії, характеристик неможлива ефективна робота. Як показує зарубіжний досвід, від соціального працівника очікується дуже багато. Відповідно до «Стандартів класифікації практичної соціальної роботи в США» йому необхідно мати уявлення про :

- теорії і методики роботи з окремим клієнтом і їх групою ;
- ресурси і послуги, що надаються суспільством (громадою);
- програмах і цілях соціальних служб як в штаті, так і на федеральному рівні ;
- організації місцевої інфраструктури і розвитку служб охорони здоров'я і соціального забезпечення;
- основах соціально-економічної та політичної теорії;
- расових, етнічних та інших культурних групах в суспільстві (їх морально-етичних цінностях, життєвих устроях і впливають звідси проблемах);
- результатах професійних і наукових досліджень, які можна використовувати в практичній роботі;
- концепціях і методи соціального планування;
- теорії та практиці проведення спостережень, зокрема, за практичної соціальною роботою;
- теорії і практиці управління персоналом;
- соціальних , психологічних , статистичних дослідницьких методах і методиках;

- теорії та концепції управління службами соціального захисту населення;
- факторах навколишнього середовища і суспільства, впливають на клієнта;
- теоріях і методах психосоціальної оцінки різних видів і форм втручання з боку соціальних служб, а також диференціальному діагнозі стану клієнта;
- теорії та практиці організаційних і соціальних систем і методів заохочення поліпшення їх роботи;
- теорії та методах адвокатської практики;
- етичних стандартах і практиці професійної соціальної роботи;
- теорії та методах викладання і навчання;
- тенденції в політиці, що проводиться соціального захисту населення;
- законах і постановах на місцевому, федеральному рівнях, а також на рівні штатів, що впливають на різні види соціальних послуг [2].

У Фінляндії соціальний працівник зобов'язаний проводити в життя такі принципові установки:

- 1) бути коректним;
- 2) допомагати клієнту позбутися комплексу неповноцінності;
- 3) забезпечувати свободу вибору;
- 4) конфіденційність;
- 5) превентивний характер;
- 6) заохочення самостійності.

Соціальні працівники зайняті різними видами діяльності при виконанні своїх професійних функцій. Їх робота характеризується трьома підходами при вирішенні проблеми:

- **виховний підхід** – виступає в ролі вчителя, консультанта, експерта. Соціальний працівник дає поради, навчає вмінню, моделюванню і демонстрації правильної поведінки, встановлює зворотний зв'язок, застосовує рольові ігри, як метод навчання;

- **фасилітативний підхід** – здійснює роль помічника, прихильника або посередника в подоланні апатії чи дезорганізації особистості, коли їй це зробити самій важко. Діяльність соціального працівника за такого підходу націлена на інтерпретацію поведінки, обговорення альтернативних напрямків діяльності та дій, пояснення ситуацій, підбадьорювання і націлювання на мобілізацію внутрішніх ресурсів;

- **адвокативний підхід** – застосовується тоді, коли соціальний працівник виконує рольові

функції адвоката від імені конкретного клієнта або групи клієнтів, а також помічника тих людей, які виступають в ролі адвоката від свого власного імені, такого роду діяльність включає в себе допомогу окремим людям у висуненні посиленої аргументації, підборі документально обґрунтованих звинувачень [2].

Дослідження російських вчених, а також практика дозволили виділити кілька груп умінь для фахівця з соціальної роботи. Серед них виділимо кілька груп. Когнітивні вміння. Кваліфікований соціальний працівник повинен вміти:

- аналізувати й оцінювати досвід, як свій, так і інших;
- аналізувати і виявити проблеми та концепції;
- застосовувати на практиці свої знання і розуміння проблем;
- застосовувати на практиці досвідні знахідки.

Комунікативні вміння.

Кваліфікований соціальний працівник повинен бути в стані:

- створювати і підтримувати робочу обстановку й атмосферу;
- виявляти і долати негативні почуття, які впливають на людей і на нього самого;
- виявляти і враховувати в роботі відмінності особистісного, національного, соціального та культурно-історичного характеру;
- розпізнавати і долати у відносинах з людьми агресію і ворожість, мінімізувати лють з урахуванням ризику для себе і для інших;
- сприяти наданню фізичної турботи нужденним і старим;
- спостерігати, розуміти й інтерпретувати поведінку і відносини між людьми;
- спілкуватися вербально, невербально і письмово;
- організувати і брати інтерв'ю при різних обставинах;
- вести переговори, виступати по радіо, діяти в колективі з іншими соціальними працівниками;
- ставити себе в роль адвоката свого клієнта.

Конструктивні вміння. Кваліфікований соціальний працівник повинен бути в стані:

- виробляти рішення з індивідами або, при необхідності, від їхнього імені, з сім'ями, групами або від їхнього імені;
- виділяти рішення, які вимагають попереднього узгодження з іншими фахівцями;

- діяти в алгоритмі розробки рішення;
- розробляти рішення, що передбачають співпрацю з іншими установами, відомствами, професіоналами.

Організаторські вміння.

Кваліфікований соціальний працівник повинен бути в стані:

- нести чіткі і лаконічні запису;
- проводити політику служби щодо конфіденційності та належного підходу до справи;
- готувати доповіді і доповідати;
- організовувати, планувати і контролювати роботу;
- добувати інформацію за допомогою доступної технології;
- дослідити і розпізнавати потреби в послугах;
- розширювати сфери своїх послуг;
- використовувати фізичне оточення, околиці будинку, мікрорайону, установи для поліпшення якості життя живуть або працюють в ньому;
- оцінювати і творчо використовувати ресурси установи та соціальних комунікацій [4].

Висновки. Вихід соціальної роботи на професійний рівень – явище значне. І майбутнім соціальним працівникам, як нікому іншому, треба реально осягнути об'єм, значення, наслідки нашої діяльності для майбутніх поколінь. Треба чітко знати свої функції, сферу діяльності, права та обов'язки, володіти

педагогічною майстерністю, щоб не нашкодити, а допомогти тим соціальним групам, які мають потребу у нашій діяльності. Необхідно володіти чималим арсеналом професійних умінь, навичок, глибокими знаннями в галузі наук про людину: психології, акмеології, соціології, педагогіки, права, щоб виступати гідним реалізатором цілей соціальної роботи.

Література:

1. Капська А.Й. Соціальна педагогіка: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
2. Ляшенко А.И. Организация и управление социальной работой в России. Учебное пособие.– М.: Наука, 1995. – С.16.
3. Маслова Н.Ф. Книга социального педагога. – Орел, 1994. – 290 с.
4. Работник социальной службы. Профессиональный журнал №1 (3) 1998 г. Москва, Учредитель журнала: Ассоциация работников социальных служб.– С. 25.
5. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник. І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та інші., За редакцією: І.Д. Зверєвої. – К.: ЦНЛ, 2004. – 256 с.
6. Теория и методика социальной работы. Учебное пособие. М.: Издат-во «Союз» 1994 г.– 339 с. (Часть 1). – С. 321
7. Холостова Е.И. Профессиональный и духовно-нравственный портрет социального работника.– М.: РГСИ, 1993. – С.19.

Л. Хоменко-Семенова

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ПОРТРЕТ СОЦИАЛЬНОГО РАБОТНИКА СОВРЕМЕННОГО ТИПА

Резюме. Рассмотрена проблема определения важнейших профессиональных качеств специалиста социальной работы, его роли в социализации личности, прав и обязанностей, важности профессиональной деятельности.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, профессиональный портрет, профессиональная деятельность, профессиональные качества.

L. Khomenko-Semenova

PORTRAIT PROFESSIONAL SOCIAL WORKER MODERN TYPE

Summary. The problem of determining the most important merit of specialist social work and its role in socialization, rights and responsibilities, the importance of professional activities.

Keywords: social work, social worker, professional portrait, profession, professional quality.